

5. Денисова О.С. Фактори, що впливають на формування правової свідомості / О.С. Денисова // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. ст. – Донецьк : Донец. ін-т внутр. справ при Донец. нац. ун-ті, 2002. – № 1. – С. 21–25.
6. Догадайло Ю.Р. Правовое воспитание молодежи в развитом социалистическом обществе : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 „Теория и история права и государства; история правовых учений” / Ю.Р. Догадайло. – М., 1975. – 22 с.
7. Легуша С.М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 „Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / С.М. Легуша. – К., 2002. – 17 с.
8. Омельчук І.А. Особливості оціночного компонента правосвідомості молоді / І.А. Омельчук // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – Хмельницький, 2003. – № 2 (6). – С. 13–20.
9. Плахотнюк Н. До питання про правову культуру українського суспільства та особистості / Н. Плахотнюк, Д. Проков'єва // Право та культура: теорія і практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 15–16 травня 1997 р.) / за ред. Ю. Шемчушенка, В. Кампо, М. Поплавського. – К. : МП "Леся", 1997. – С. 233–234.
10. Правознавство : навч. посіб. / В.І. Бобир, С.Е. Демський, А.М. Колодій та ін. ; за ред. В.В. Копейчикова. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 704 с.
11. Скакун О.Ф. Юридическая деонтология : учебник / О.Ф. Скакун. – Х. : Эспада, 2002. – 504 с.
12. Станік С. Динаміка правової культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 „Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень” / С. Станік. – Одеса, 1999. – 20 с.
13. Федик С. Правова культура та її різновиди (загальнотеоретична характеристика) / С. Федик // Право та культура: теорія і практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Київ 15–16 травня 1997 р.) / за ред. Ю. Шемчушенка, В. Кампо, М. Поплавського. – К. : МП "Леся", 1997. – С. 266–269.

УДК: 324

О.М.Шерман,
доктор політичних наук, доцент,
проректор з наукової роботи;
І.І.Каспрук,
кандидат історичних наук,
проректор з міжнародних зв'язків,
Львівський університет бізнесу та права

РОЛЬ СУСПІЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ У БОРОТБІ З ГЕНДЕРНИМ НАСИЛЬСТВОМ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена аналізу ролі суспільних інститутів у боротьбі з гендерним насильством. Окреслено основні аспекти проблеми, охарактеризовані шляхи її вирішення з залученням закордонного досвіду.

Ключові слова: суспільні інститути, гендерне насильство, ЗМІ, масова свідомість, віртуальна комунікація.

Статья посвящена анализу роли общественных институтов в борьбе с гендерным насилием. Очерчены основные аспекты проблемы, охарактеризованы основные варианты ее решения с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: общественные институты, гендерное насилие, СМИ, массовое сознание, виртуальная коммуникация.

Article is devoted the analysis of a role of public institutes in struggle against gender violence. The basic aspects of a problem are outlined, the basic variants of its decision taking into account foreign experience are characterised.

Keywords: public institutes, gender violence, mass-media, mass consciousness, virtual ommunications.

Постановка проблеми. Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що гендерне насильство – тобто насильство, спрямоване проти жінок, – є актуальною проблемою практично у всіх країнах світу. Не стала винятком і Україна. Статистика є більш ніж промовистою: 68% жінок в Україні зазнають знущання в сім'ї, в тому числі 20% – “періодично” або “часто” (в основному це побиття з боку чоловіка) [1]. За даними МВС України, 157 167 заяв та повідомлень про вчинення насильства у сім'ї надійшло 2010 року, за три місяці 2011 року – 38 170. У 2010 році зафіксовано 512 злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї. З них 57 – умисне вбивство, 81 – умисне тяжке тілесне ушкодження, 123 – умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, 109 – умисне легке тілесне ушкодження, 55 – погроза вбивством, 8 – зґвалтування тощо [2]. Але які цифри не наводилися б у дослідженнях незалежних організацій, які б показники не оприлюднювало МВС, очевидним є те, що всі відомі факти – це лише верхівка айсберга. Скільки жінок мовчки терплять наругу і знущання, скільки дітей виростають у жакливій атмосфері домашнього пекла – і засвоюють цю сімейну модель як єдино можливу – ніхто не може сказати точно. І хоча в останнє десятиліття відбулися значні зміни, проблема далека від вирішення.

Ступінь дослідження проблеми. Починаючи з 1970-х рр., гендерне насильство як правова та суспільна проблема стає актуальним об'єктом досліджень західних науковців (зокрема, R. LaRossa, J. Schafer, C. Caetano, S. Smith, B. Buchman, L. Salzman P. Tjaden, N. Thoennes). У Радянському Союзі, у тому числі й в Україні, гендерне насильство розглядали в контексті сімейно-побутової злочинності (Д. А. Шестаков, М. П. Мішляєв, В. О. Лобанов, А. Д. Тартаковський, Г. Г. Мошак, В. Трофімов, Ф. А. Лопушанський, Ю. Н. Крупка). В останні роки в Україні захищено низку дисертаційних досліджень, присвячених різним аспектам проблеми: особистісним особливостям жінок – жертв подружнього насильства (О. Д. Шинкаренко); сімейно-побутовим конфліктам в системі детермінації умисних убивств і тяжких ушкоджень (Б. Н. Головкін); попередженню злочинів, що вчинюються у сфері сімейно-побутових відносин (Л. В. Крижна); соціологічному аналізу насильства в сім'ї (О. В. Бойко); виходять наукові статті. Таким чином, не можна сказати, що проблема гендерного насильства перебуває на маргінесі наукових пошуків; але водночас впадає в очі, що у більшості випадків гендерне насильство ототожнюється з подружнім, що значно звужує коло досліджуваних питань. Окрім того, аналізу віддзеркалення проблеми в інформаційному просторі явно приділяється недостатньо уваги.

Мета статті – охарактеризувати роль суспільних інститутів у боротьбі з явищем гендерного насильства.

Виклад основного матеріалу. Проблема гендерного насильства довгий час була табуованою областю, і до теперішнього часу існує психологічний опір соціуму зверненню до цієї проблеми. У суспільній свідомості і ЗМІ вона представлена в дуже усічені і трансформованій формі «окремих випадків», хоча гендерне насильство існує у всіх соціальних групах незалежно від рівня доходу, освіти, положення в суспільстві, класових, расових, культурних, релігійних, соціоекономічних аспектів – тобто охоплює всю популяцію.

Гендерне насильство являє собою сукупність агресивних практик, які можуть набувати форм фізичного, сексуального, економічного, психологічного примусу. Найпоширенішим видом гендерного насильства є родинне насильство. У зарубіжній англійській соціологічній і психологічній літературі уживається декілька термінів на позначення родинного насильства: це *domestic violence* – тобто насильство, здійснене членами сім'ї стосовно інших членів сім'ї – дітей, жінки/чоловіка, батьків, інших родичів; *spouse abuse* – зловживання стосовно партнера; *wife battering* – побиття жінки; *marital rape* – зґвалтування у шлюбі. Розробленість категоріального апарату стосовно насильства свідчить про велику увагу до цієї теми [3, с.4].

До інших видів гендерного насильства належать сексуальні домагання на роботі (харасмент); генітальне каліцтво ("жіноче обрізання") - повне або часткове хірургічне видалення зовнішніх жіночих статевих органів, поширене в окремих культурах; порнографія, трафікінг, сексуальний туризм; фемініцид (вбивство за статевою ознакою). Кожний з видів гендерного насильства має свої характеристики. Так, наприклад, особливість насильства в родинному контексті – і для насильника, і для жертви – полягає в необхідності продовжувати спілкування, зберігати і підтримувати систему міжособових взаємин.

Боротьба з гендерним насильством як комплексним явищем так само повинна носити комплексний характер. Її невід'ємною частиною має стати подолання дискримінації при працевлаштуванні, в оплаті праці: адже соціальна і економічна залежність жінки від чоловіка часто створює сприятливе середовище для проявів зверхності, психологічної агресії зі сторони останнього, яка має тенденцію переходити в агресію фізичну. Встановлено, що період вагітності і догляду за немовлям, коли дохід жінки різко зменшується, чоловік часто використовує для першої демонстрації своєї «сімейної влади». Жінки відзначають, що в цей період нерідко відбувається погіршення стосунків в сім'ї. Таку ж залежність і «меншовартість» відчувають жінки в сім'ях з низьким доходом. Водночас економічна самостійність жінок сприяє тому, що вони рідше стають об'єктами насильства зі сторони чоловіка.

Не менш важливою є неухильна реалізація законодавчих актів, що захищають права потерпілих від насильства. Таких законів в Україні на перший погляд достатньо: це й Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», і Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису». Крім того, наша держава ратифікувала ряд міжнародних документів з даної проблематики: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права; Міжнародну конвенцію про економічні, соціальні та культурні права; Конвенцію ООН про викорінення всіх форм дискримінації щодо жінок та Факультативний

Протокол до неї; Конвенцію ООН проти тортур та інших форм жорстокого, нелюдського чи принижуючого поводження або покарання; Конвенція ООН про права дитини. Але самою ратифікацією міжнародних пактів змінити ситуацію на краще неможливо. Як свідчить світовий досвід, реальне зменшення обсягу гендерного насильства у будь-якому суспільстві неможливе без роботи з масовою свідомістю, оскільки саме вкорінені в ній ідеології, настанови і стереотипи створюють живильне середовище для агресії. Це змушує розглянути детальніше психологічне підґрунтя гендерного насильства.

Ідеологічною основою гендерного насильства є мачизм (також "сексизм") і мізогінія. Подібно до расизму, мачизм – це сукупність переконань (ідеологія), в основі яких лежать положення про фізичну і психічну нерівноцінність жінок і чоловіків і про вирішальний вплив сексуальних відмінностей на історію і культуру. Емоційною складовою мачизма є мізогінія – відраза і бажання позбутися всього, що може бути співвіднесене з жінками (від них самих, від дітонародження, від сім'ї та від будь-яких емоційних зв'язків з іншою статтю). Поширення мачистських настроїв та мізогінії викликає високий рівень толерантності до насильства, захищає насильників і позбавляє їх жертв шансів начасну допомогу.

На жаль, в Україні має місце високий рівень толерантності до насильства. Про свідчать поширені у масовій свідомості стереотипи щодо гендерного насильства: «гендерне насильство зустрічається тільки в середовищі маргіналів (алкоголіків, наркоманів, кримінальних елементів тощо); в «нормальних сім'ях» такого не буває»; «жінки терплять насильство, бо їм це подобається»; «насильством є лише нанесення тілесних пошкоджень», «б'ють певний тип жінок (які на це «заслужують»)»; «гвалтують лише «непорядних» жінок»; «згвалтування в сім'ї бути не може» тощо. Звісно, описаними вище стереотипами комплекс настанов і переконань, що існує у масовій свідомості щодо гендерного насильства, не вичерпується.

Ефективна боротьба з гендерним насильством неможлива без подолання вищевказаних ідеологем, настанов і стереотипів. І тут доречним видається звернення до досвіду країн, близьких до України за ментальністю та традиціями, наприклад, Польщі.

В Польщі важливим переломним моментом в питаннях проблем насильства в родині були 1990-ті роки. Дуже багато створених жіночих організацій зробили з цього «приватного», як до того вважалося, питання, проблему суспільного характеру, вказуючи як на саму проблему насильства щодо жінок, так і ігнорування цієї проблеми з огляду на невисокий статус жінки в суспільстві.

В ці роки важливу роль щодо боротьби проти домашнього насильства відіграла Державна агенція вирішення проблем алкоголізму (Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (PARPA). Саме з її ініціативи в 1994 році створено Загальнопольська Допомога для Жертв Насильства в Родині „Блакитна Лінія” (Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie «Niebieska Linia»).

В 1998 році входить в життя розпорядження Головного Команданта Поліції (Komendanta Głównego Policji) щодо роботи поліції по боротьбі з насильством в родині, в якому окреслено напрями роботи і процедури, які регламентують документальне фіксування таких фактів. В дещо пізніших статистичних даних за 2007 рік поліцією було задокументовані випадки, в яких близько 82 тисяч осіб вчинили насильство в сім'ї, і зафіксовано близько 130,5 тисяч жертв такого насильства. Серед тих осіб, які вчинили насильство, 95,3 відсотка становили чоловіки, серед жертв насильства домінуючий відсоток жінок (58,3) [4, с. 22-23].

В Польщі від 1995 року функціонує «Польська декларація в справі протидії насильству», в якій зазначено, що кожна особа має право до життя в родині без насильства. В цій країні влада запевняє повну підтримку жертвам насильства, сприяє функціонуванню притулків і осередків психологічної і медичної допомоги для таких осіб. В основному такі центри діють за підтримки недержавних організацій, а влада забезпечує фінансування для таких організацій.

Польща як член Європейської спільноти виконує „Європейську карту рівності жінок і чоловіків в житті на місцевому (локальному) рівні”. Цей документ був розроблений в 2006 році під егідою Ради місцевостей і регіонів Європи, яка функціонує при Раді Європи. Документ зобов'язує європейські органи місцевого самоврядування, регіональні влади до використання своїх повноважень щодо забезпечення рівності. Документ підписало вже влади тисяч європейських міст. В Польщі в 2008 році це було зроблено керівництвом міста Ниса (Nysa). Показово, що цей процес не відбувався автоматично. Наприклад, при підписанні цього документа в місті Гізуску депутати місцевої ради твердили, що є більш важливі справи, а в місті Ольштині депутати виступили проти впровадження таких правил, вважаючи їх занадто ідеологізованими [5]. Зовсім нещодавно, в березні цього року, депутати міста Стальова Воля прийняли Гмінну Програму протидії насильству в родині і охорони жертв насильства в родині на 2011-2016 роки (Gminny program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie na lata 2011–2016). В Польщі такі програми розроблені і впроваджуються як на низовому рівні-міст, гмін, повітів, воєводств, так і на загальнодержавному рівні (Державна Програма протидії насильству в родині на 2006-2016 роки /Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2006-2016) [6].

В боротьбі з гендерним насильством важливу роль в Польщі відіграють не тільки державні інституції, але, як вже згадувалося громадськість, недержавні організації. Можна назвати і привести велику кількість успішних практик реалізації ними освітніх і прикладних проектів. Одна з таких організацій – Фондація «Автономія», яка займається передовсім просвітницькими проектами і громадською роботою, яка спрямована на зупинення нетолерантності, дискримінації і насильства з огляду на стать, сексуальну орієнтацію, етнічне походження і т.д. Важливим в діяльності організації є започаткування змін для подолання суспільних і

культурних усталених підходів, які приписуються мужчинам і жінкам, упереджень, звичаїв і стереотипів, які призводять до агресивної поведінки і насильства з огляду на стать. Фундація створена була в 2007 році в місті Кракові, але свою діяльність поширює на всю територію держави. Серед успішних програм фундації є освітні акції, які були спрямовані на підтримку ідей рівності і недопущення дискримінації „Нехай не народжуються з упередженнями („Nikt nie rodzi się z uprzedzeniami”), протидії насильству з огляду на стать і сексуальну орієнтацію «Мовчання не є золотом» („Milczenie nie jest złotem”) та ін.

Висновок. Отже, досвід багаторічної боротьби з гендерним насильством у Польщі свідчить: досягнення реальних результатів є можливим лише за умови об'єднання зусиль державних і недержавних інститутів. Серед заходів ключовими є ті, що сприяють впровадженню гендерно-рівноправних моделей поведінки у масову свідомість, подоланню наявних стереотипів і упереджень.

Література:

1. *Гендер і насильство : Електронний ресурс // Гендер і ми. – Режим доступу до тексту: <http://develop.gender-ua.org/page12.php>*
2. *В Україні щороку тисяча жінок гине від домашнього насильства : Електронний ресурс // Український тиждень. – Режим доступу до тексту: <http://www.ut.net.ua/News/24395>.*
3. *Горшкова И.Д. Насилие над женами в российских семьях / И.Д.Горшкова, И.И.Шурыгина. – М.: 2003 – 84 с.*
4. *Alkohol i przemoc wobec kobiet. Danuta Duch-Krzyszczek// Alkoholizm i Narkomania. – 2009. –, Tom 22. –Nr 1. – S. 21-28*
5. *Stowarzyszenie WAGA : Електронний ресурс // Режим доступу: <http://stowarzyszeniewaga.webs.com>.*
6. *Biuletyn Informacji Publicznej : Електронний ресурс // Режим доступу: <http://www.bip.stalowawola.pl>.*

УДК : 342.951

М.В. Ковалів,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного, адміністративного
та міжнародного права,
Львівський державний університет внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ВОЄНІЗОВАНОЇ ОХОРОНИ З ОРГАНАМИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

У статті розглядаються суть і форми взаємодії органів воєнізованої охорони з органами внутрішніх справ на залізничному транспорті.

Ключові слова: взаємодія, воєнізована охорона, органи внутрішніх справ, протидія правопорушенням, залізничний транспорт.

В статье рассматриваются суть и формы взаимодействия органов военизированной охраны с органами внутренних дел на железнодорожном транспорте.

Ключевые слова: взаимодействие, военизированная охрана, органы внутренних дел, противодействие правонарушений, железнодорожный транспорт.

In the article examined co-operating of organs of the militarized guard with the organs of internal affairs on a railway transport.

Keywords: co-operation, militarized guard, organs of internal affairs, counteraction, railway transport, offence.

Постановка проблеми. Забезпечення належного громадського порядку в Україні, який відповідає вимогам сучасності, є однією з важливих функцій держави, у здійсненні якої беруть участь всі державні органи, посадові особи та громадяни. У процесі реалізації даної функції на залізничному транспорті ключову роль відіграє взаємодія органів воєнізованої охорони Укразалізниці з органами внутрішніх справ у певних сферах діяльності, особливо в попередженні та профілактиці правопорушень. Це пов'язано з тим, що органи воєнізованої охорони покликані забезпечувати охорону матеріальних цінностей на об'єктах обслуговування, де сьогодні зайняті сотні тисяч працівників, які перевозять мільйони пасажирів та мільйони тонн вантажів. Звичайно, що в цих умовах запорукою ефективної роботи з виконання завдань, покладених на відомчу